

БЕЛЕШКЕ

ПРЕИСТОРИЈСКА ВОТИВНА ГРИВНА.

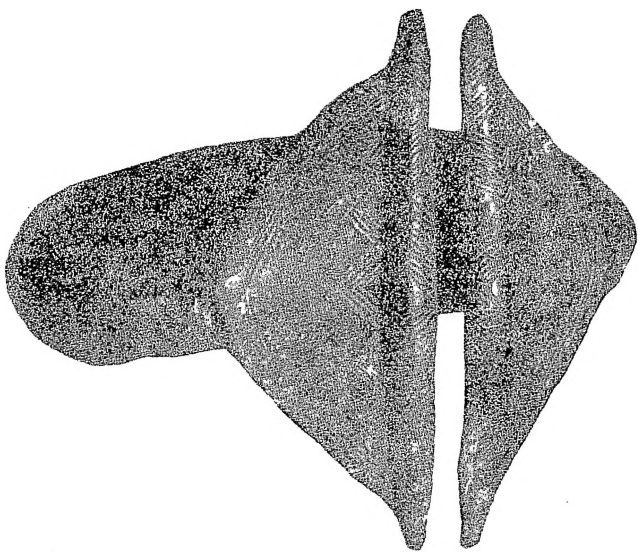
Крајем 1929 године Управа Музеја Јужне Србије откупила је од једнога сељака из Старога Хаџибеговца — село код београдске Паланке — гривну, чију фотографију доле дајемо (сл. 1).

Гривна је бронзана и споља сва превучена јаким слојем зелене патине. Висина износи 15 см.; највећа ширина 13.5 см.; ширина шаке 11.5 см.; висина шаке 4.5 см., а размак између обе шаке 5 мм.

Једну гривну, веома сличну нашој, својину Народног Музеја у Београду, публиковао је и темељно обрадио г. Д-р М. М. Васић у расправи: „Преисторијска вотивна гривна и утицаји микенске културе у Србији“.¹ Разлике су, као што рекосмо, између обе гривне незнатне, па нам изгледа да ће бити најбоље, ако између њих извршимо поређење и тамо, где је г. Васић, због недостатка једнога дела на његовој гривни, био у немогућности да даде потпун опис, да ми то употпунимо.

И на нашој гривни је свакако најкарактеристичнија појава широких шака, којима се гривна на оба краја завршује. Немајући целу гривну, г. Васић претпоставља да су се „вероватно“ обе шаке додиривале тако, да је гривна својом унутрашњошћу образовала један готово потпуно затворен круг. Та његова претпоставка показала се тачном. Истина, постоји неки размак између обе шаке, али је он толико мали (свега 5 мм.), да га слободно можемо и не узети у обзир. Ми смо, даље, били у могућности да одредимо тачно тежину гривне, и она износи 1.200 кгр., те је са обзиром на оволику тежину, као и на доста велики пречник унутрашњег круга — 8 см. — оправдано мишљење, да овакве гривне нису могле бити употребљене за накит, већ су служиле као вотивни дарови божанствима или су стављане у гробове умрлих.

Гривна је изнутра шупља све до шака, које су пуно ливене. И овде је, свакако, била иста она техника ливења, коју је г. Васић детаљно објаснио, т.ј. употребљен је један унутрашњи масиван калуп, затим је преко њега до-

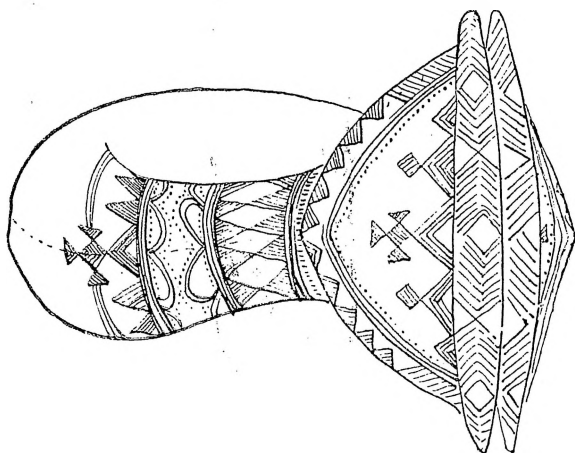

Сл. 1.

¹ Старијар за 1906, I свеска, стр. 1—35, табла Ia.

лазио омотач од воска, на коме су били израђени орнаменти, па је споља преко воска долазио други слој финије земље. За ову врсту технике сведоче три рупице на унутрашњој страни, пречника 3—4 mm., које допиру до унутрашње шупљине, а служиле су за одвођење растопљеног воска приликом ливања. Госп. Васић помиње још једну рупу са спољашње стране наспрам средње унутрашње, која је служила за сипање растопљене бронзе; он, истина, каже да је закрпљена и то место накнадно углачано, али је тек приметно. На нашој гривни ми то нисмо могли приметити, свакако што је трагове глачања прекрила патина. А да је за унутрашњи масивни калуп била употребљена земља а не камен, то смо се одмах уверили, јер је при чачкању иглом испадала земља.

Из слике 2 види се, да је наша гривна украшена праволинијским геометријским фигурама, троугловима и ромбовима; изузетак чине једино орнаменти у четвртој траци изнад шаке. Са основе шаке дижу се пет троуглова, од којих је највећи онај у средини, на чијем се темену уздиже један крстати орнаменат. Нешто су мањи, али ипак већи од крајњих, средњи троуглови, чија се темена завршују са по једним квадратом. Готово исти оваки орнамент чини и завршну четврту траку, која се од онога на првој траци разликује једино по томе, што на теменама другог и четвртог троугла нема квадрата. На напред поменутој гривни Народног Музеја са стране крста долази још по један орнамент састављен из концентричних кругова, а тога на нашој гривни нема, као што нема ни она четири удубљења златом натопљена, која помиње г. Васић. Група троуглова на основи шаке ограђена је троструком неправилном кривом линијом, коју бисмо пре назвали кружним сегментом него троуглом. Простор између ове линије и ивице шаке испуњавају мали троуглови. Прву траку орнамената на самој гривни чини комбинација троуглова и ромбова, који су тако распоређени, да испупчена ивица, за коју смо казали да иде средином спољашње стране, тачно пролази кроз наспрамне углове средњег ромба, а њено продужење навише, делећи средишни троугао у најгорњој траци на два подударна правоугла троугла, пролази средином крстатог орнаmenta. Изнад прве траке долазе четири хоризонталне линије, које бисмо могли узети за другу траку. Трећа је трака не само најкарактеристичнија због криволинијских орнамената, који су овде једино заступљени, већ је, по мишљењу г. Васића, и најважније за познавање културних утицаја у Србији у доба постања гривне. Проучивши велики број археолошких објеката на којима се овај орнамент јавља, и пратећи његово модификовање, он долази до закључка да овај мотив не представља групу концентричних полукругова — пошто нигде нису назначени центри, — већ овде „налазимо преставу дегенерисаних облика двају наспрамних цветова од крина, те стога морамо тај орнамент сматрати као натуралистички, а не геометријски“.² На основу овог орнаmenta, а затим на основу технике прављења гривне — шупље ливење помоћу воска — г. Васић држи да је гривна Народног Музеја, па према томе и наша, савремена са старијим периодом микенске културе, те према томе не може бити млађа од X века пре Христа, или још ближе: она потиче из друге половине друге хиљаде пре Христа.

Сл. 2.

² Ibid, стр. 14.

Остало би нам још питање: да ли су ове гривне рађене у Северној Србији или је то страни импорт? — У напред наведеној расправи г. Васић набраја све до сада познате егземпларе гривни овога типа, како у музејима тако и у приватним збиркама, из чега се види, да су готово сви примерци нађени у Северној Србији, изузев два, од којих је један нађен у близини купатила Вођајк-а у Угарској, а за други се мисли да је нађен у Угарској. Због овога је он склон веровати да су гривне постале у Сев. Србији, па и за поменута два угарска егземплара држи да су пореклом из Србије „вероватно из околине Јухора“.

Наша је гривна, дакле, један доказ више о културним утицајима још у најстаријем добу; она нам даје ново сведочанство о културним везама, које су постојале између трачко-илирског залеђа са једне, и Микене и грчко-јегејског света са друге стране.

Докле су се ови утицаји протезали, како су се развијали и какве су све резултате имали — то су питања, која још чекају на решења.

Милован Кокић

ЈЕДАН НОВИ ПОДАТАК О НИКОЛИ АЛТОМАНОВИЋУ

У Дубровачком државном архиву у књизи *Vendita Cancellariae* 2 fol. 35 налази се под 8 јулом 1374 следећи запис: *Nos quidem Çerencha, uxor quondam Miloslauui de Rieçiça, Stoyca et Vidoslaua, sue filie, et Ratcha, filia Bratoslauui de Budimgle, de partibus ubi dominabatur çuppanus Nicolaus, confitemur quod sumus serve empticie et perpetuales M̃arini de Radosta ex eo quod ipse emit nos a Bollesclauo et Volcho de Bossina, hominibus Radiuoye. Et propterea volumus et contentamur quod ipse faciat de nobis omne velle suum tamquam de suis rebus propriis. Ser Clemens Marini de Goçe iuratus iudex et Marinus Premilli testis.*

Ова белешка, коју нисмо искористили у својој расправи о Н. Алтомановићу (Посебна издања Срп. кр. акад. ХС, Друштвени и историски списи 40), баца нешто нове светлости на борбу кнеза Лазара и бана Твртка против Алтомановића, чији је резултат био потпуни слом рудничког жупана. У наведеној расправи (стр. 23 ид.) истакли смо разлоге због којих се не може примити 1374 година, раније усвојена у науци, као година пада и ослепљења Н. Алтомановића. По нашем извођењу руднички жупан био је „расут“ негде у јесен 1373, у септембру или октобру. Горњи запис, ако и не потврђује потпуно ово мишљење, не слаби ни у колико наше разлоге већ их донекле и поткрепљује дајући сигуран *terminus post quem* non, који искључује две трећине 1374 године. Јер ако су почетком јула 1374 продаване робиње са освојених области Н. Алтомановића у Дубровнику и ако се узме да су оне неко време провеле у Босни код својих ранијих господара, онда је несумњиво да је жупан Никола могао настрадати најдоцније у пролеће те године.

Наша белешка садржи још нешто што раније није било познато, наиме да је и позната средњевековна жупа Будимље чинила саставни део области Алтомановића. Сада постаје јасније и то како је жупан Никола могао после битке код Чрномена истаћи своје претензије на Призрен.

Пошто су босански великаши продавали робље из Будимља, вероватно је да је Тврткова војска у томе правцу и продирала, тим пре што су при деоби Алтомановићевих земаља крајеви око Лима припали Босни.

Мих. Ј. Динић